GESCHIEDENIS VAN HET WESTLAND

Van Romeinse nederzetting tot Tuin van Europa

JAAP VAN DUIJN

GESCHIEDENIS VAN HET WESTLAND

WALBURGPERS

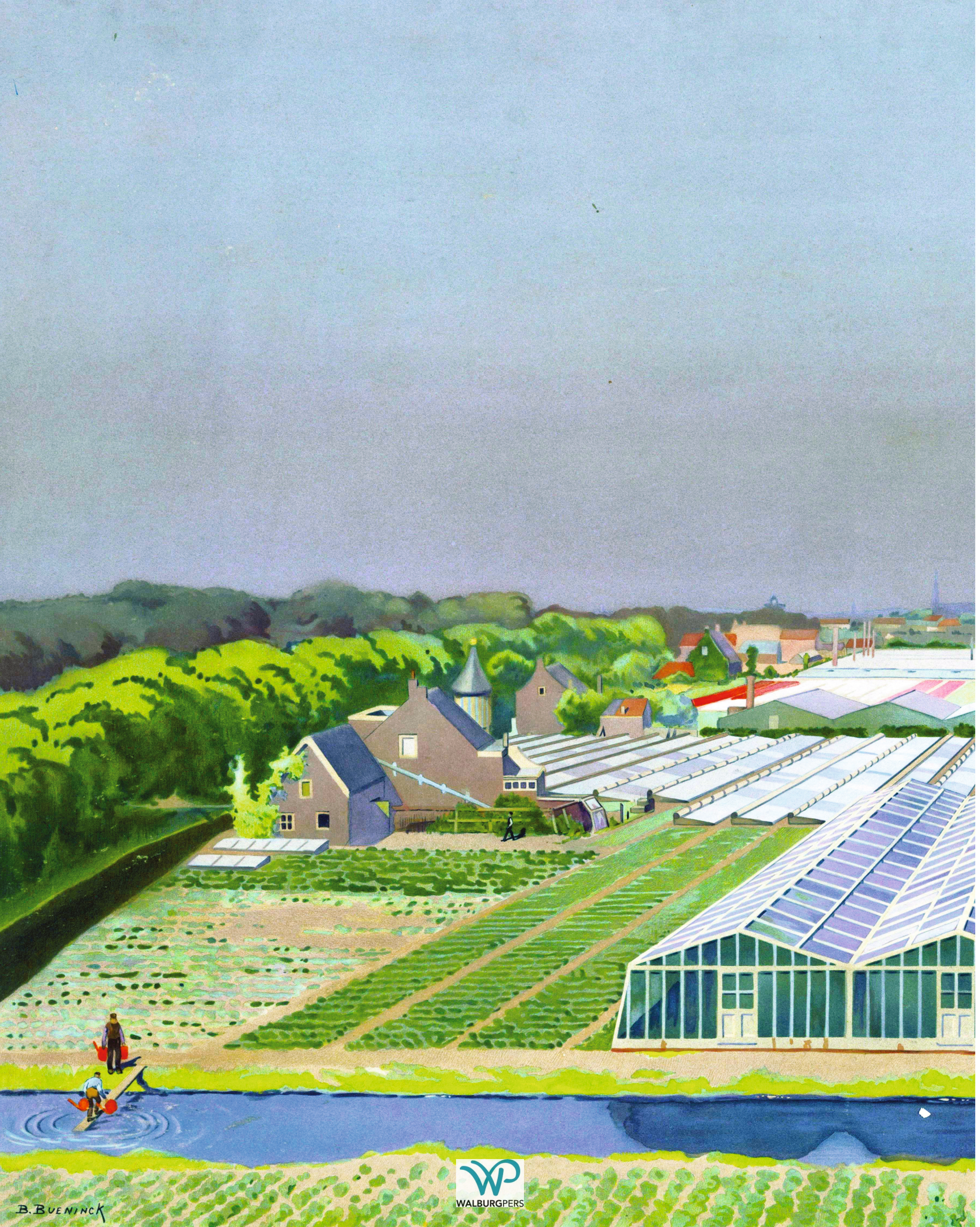

WALBURGPERS

GESCHIEDENIS VAN HET WESTLAND

Van Romeinse nederzetting tot Tuin van Europa

JAAP VAN DUIJN

WALBURGPERS

WALBURGPERS

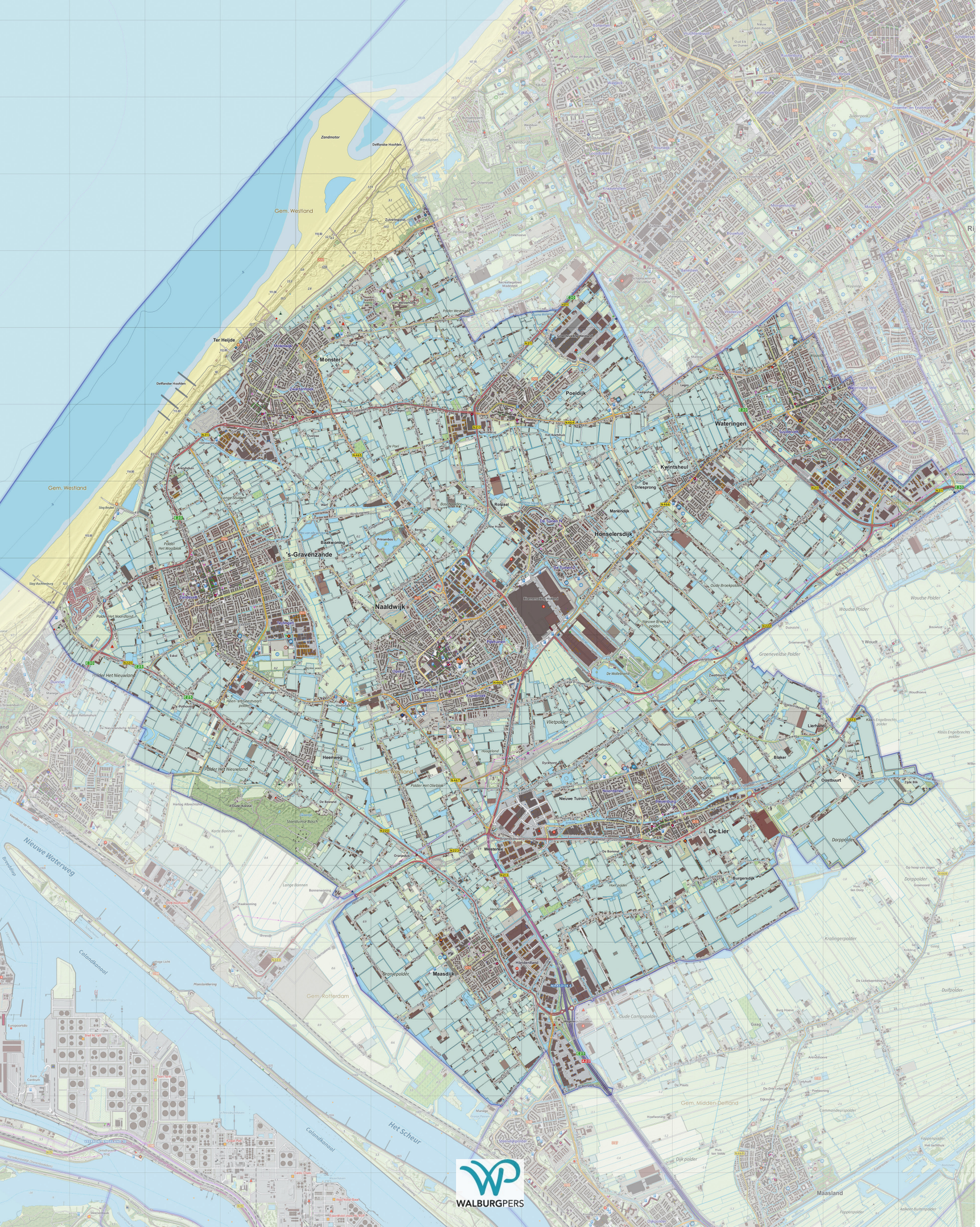
Zandmotor
Delflandse Hoofden
Gem. Westland
Zuiveringpunt
Ter Heijde
Monster
Poeldijk
Wateringen
Kwintsheul
De Driesprong
Honselersdijk
Maniendijk
Roopaal
's-Gravenzande
Naaldwijk
Heenweg
Polder Het Nieuwland
Polder Het Oliebiek
Polder Het Woudblok
Polder Het Noorland
Vlietpolder
Lierhaven
Blaker
Oostburen
De Lier
Nieuwe Tuinen
Westerlee
Maasdijk
Burgersdijk
Nieuwe Waterweg
Calandkanaal
Gem. Rotterdam
Het Scheur
Gem. Midden-Delfland
Maasland
Woudse Polder
Groeneveldse Polder
Dorppolder
Kralingerpolder
Dijkpolder
Oude Campspolder
Oude Brookpolder
Oude Lierpolder
Bronjepolder
Hondenland
Vlietpolder
Hoogland
Dyckhorst
Zwethoven
Zwethoeve
Holvacht
Vrieburch
Gaghuis
Zyde Blik
Klaas Engelbrechts polder
Hoeve
Gaag
Burg Hoeve
Amandahoeve
De Plaats
Commandeurspolder
Foppenpolder
Askeet Buitenpolder
Dijk polder
Sebandspolder
Hoefwoning
Maneiga
Oude Kwistal
Stoetdunse Bosch
De Bovend
Korte Bonnen
Lange Bonnen
Bonnenwoning
Haakwoning
Oranjehuis
De Bonnel
Hoefpolder
Maeslantkering
Westland
Eurogoorlaan
Eurocentrum
Europoortlaan
Maasvlakte
Maasvlakte Noord
Maasvlakte Zuid
Maasvlakte Oost
Maasvlakte West
Maasvlakte Centrum
Maasvlakte Plein
Maasvlakte Haven
Maasvlakte Industrie
Maasvlakte Logistiek
Maasvlakte Cargo

INHOUD

VOORWOORD 6
INLEIDING: HET WESTLAND 8

De vroegste geschiedenis 16
De Romeinen in het Westland 19
Het ontstaan van de Westlandse dorpen 28
De verspreiding van het christendom 46
De graven van Holland 60
Ambachten, baljuwschappen, lage en hoge heerlijkheden 68
Ontginningen en bedijkingen 78
De Westlandse adellijke geslachten 88
De Reformatie en de Opstand 118
De Gouden Eeuw 134
Westlandse buitenplaatsen 156
Patriotten in het Westland 196
Duitse immigranten in het Westland 212
De Franse Tijd 224
Het Westland in de eerste helft van de 19e eeuw 234
Voorspoed, crisis en herstel: 1850-1913 246
Van de Eerste tot de Tweede Wereldoorlog 276
De Tweede Wereldoorlog 304
De tuinbouw gedurende de Tweede Wereldoorlog 328
De gouden jaren na de oorlog: 1948-1973 340
Het Westland van crisis naar crisis: 1974-1995 362
Het Westland in de 21e eeuw 382

BIJLAGEN
A. De bevolkingsontwikkeling sinds de middeleeuwen 396
B. Baljuws en schouten in het Westland 406
C. Burgemeesters in het Westland 408
D. Westlandse familienamen 410

INDEX 416

WALBURGPERS

VOORWOORD

Over het Westland zijn in de loop der jaren honderden artikelen en boeken verschenen, maar die gingen altijd over een bepaald thema, over een bepaalde plaats of over een bepaalde periode in de geschiedenis van de streek. Er is echter nooit een boek verschenen dat de hele geschiedenis van het Westland behandelt, een boek waarin alle relevante onderwerpen, plaatsen en tijdvakken in chronologische volgorde, van de prehistorie tot nu, en in hun onderlinge samenhang worden gepresenteerd.

Het is al lang mijn ambitie geweest om de *Geschiedenis van het Westland* te schrijven. Ik kom uit een familie die in 1688 vanuit Delft naar het Westland is gekomen. Ik ben in Naaldwijk geboren en getogen. Mijn vader was tuinder. Vanaf het einde van de 18e eeuw zijn Van Duijnen actief geweest in het plaatselijk bestuur en in maatschappelijke organisaties. Mijn wortels liggen dus hier, ook al speelde mijn carrière zich af in Delft en Rotterdam en woon ik al vele jaren aan de rand van de streek, in Maassluis.

De bedoeling was dat ik na mijn pensionering in 2005 aan het project zou beginnen. Maar toen een uitgeverij mij uitnodigde om een boek over de grenzen van economische groei te schrijven, ging dat voor. In 2007 verscheen *De groei voorbij*. Daarop volgden nog drie boeken over economie en beleggen en pas na 2015 kon ik mijn geschiedenisproject echt ter hand nemen. Tussen alle andere werkzaamheden door onderzocht ik en schreef ik, voornamelijk in de wintermaanden. In 2020 was het manuscript klaar.

Op het gymnasium haalde ik altijd hoge cijfers voor geschiedenis, maar na het eindexamen ben ik in Rotterdam economie gaan studeren. Als ik opnieuw zou moeten kiezen, zou ik het weer zo doen. Economie is een machtig interessant vak, dat je helpt om een beetje te begrijpen hoe de wereld in elkaar steekt. Maar mijn ervaring is ook dat je voor een beter begrip niet vergeten moet de economische geschiedenis te bestuderen. Er zijn patronen en verbanden, die iedere keer weer terugkeren en die je kunt herkennen. In de woorden, toegeschreven aan Mark Twain: ‘de geschiedenis herhaalt zich niet, maar rijmt wel.’ Kennis van de geschiedenis is dus heel belangrijk.

Mijn carrière speelde zich af op de universiteit en bij een grote beleggingsmaatschappij in Rotterdam. Ik ben dus geen beroepshistoricus. De bedoeling met deze *Geschiedenis van het Westland* is niet om origineel onderzoek te publiceren, maar om datgene dat historici en met name streekhistorici door de jaren heen hebben onderzocht en gepubliceerd, bij elkaar te brengen en in samenhang te presenteren. Geschiedschrijvers zijn het niet altijd met elkaar eens. Zeker voor de perioden waarover geschreven bronnen beperkt of afwezig zijn en aan de hand van archeologische vondsten en interpretaties van het bodemmateriaal conclusies moeten worden getrokken, kunnen de meningen verschillen. In die gevallen moesten keuzen worden gemaakt en ben ik afgegaan op de meest recente inzichten en de opvattingen van als betrouwbaar bekend staande historici. Zekerheid is er dan nog steeds niet, wat zich uit in het veel-

vuldig voorkomen in de eerste hoofdstukken van kwalificaties als 'zou kunnen', 'mogelijk', enzovoorts.
De opzet van het boek is om de Westlandse geschiedenis te plaatsen in de context van de Nederlandse geschiedenis. Het gaat dan dus om vragen als: wat gebeurde er tijdens de Reformatie in het Westland, wat betekende de Tachtigjarige Oorlog voor de streek, hoe onderging het Westland de Franse Tijd, enzovoorts. Het boek vertaalt de vaderlandse geschiedenis naar het Westland.
In het geschiedenisboek dat wij op de middelbare school hadden, stonden geen voetnoten. In de *Geschiedenis van het Westland* staan ook geen voetnoten. Om de leesbaarheid te bevorderen is er van afgezien. Voetnoten dienen normaal gesproken om naar bronnen te verwijzen en om verhelderingen en toelichtingen te verschaffen die voor de hoofdtekst te gedetailleerd zijn. In dit boek staat aan het eind van elk hoofdstuk een lijst met de voor dat hoofdstuk geraadpleegde bronnen. Daarbij geldt ook weer dat ik soms een keuze heb moeten maken wanneer bronnen elkaar tegenspraken.
Voor een paar hoofdstukken is eigen onderzoek gedaan. Daar waar op de bevindingen en publicaties van anderen is vertrouwd, zijn de bronnen waarop die bevindingen zijn gebaseerd, wel zoveel mogelijk nagetrokken. Dankzij de inmiddels indrukwekkende hoeveelheid archiefmateriaal dat direct via het internet is te raadplegen en een website als www.delpher.nl, kunnen heel veel feiten en data direct aan de bron worden ontleend. De opgedane ervaring was wel dat niet alles dat in het verleden over het Westland is geschreven, feitelijk ook klopt.
Een aantal Westlandse historici, te weten Krijn van Dijk, Harry Groenewegen, Ton Immerzeel en Peter Smit, was zo vriendelijk delen van het manuscript op onvolkomenheden te checken en hulp te bieden bij het zoeken naar passende illustraties. Martien Penning assisteerde bij het laatste hoofdstuk. Maar waar duizenden feiten, namen en jaartallen worden gepresenteerd, zullen er altijd fouten overblijven. Die zijn voor de verantwoordelijkheid van de auteur.
Mijn promotor aan de University of Illinois placht te zeggen: 'als ik wil weten hoe iets werkelijk zit, schrijf ik er een boek over.' Alleen als je iets zelf goed begrijpt, kun je het opschrijven en aan anderen uitleggen. Met dit boek heb ik zijn raad opgevolgd. Ik hoop dat ik nu iets van de geschiedenis van het Westland begrijp en dat dit ook voor de lezers zal gelden.

Jaap van Duijn

Maassluis, juli 2020

Over de auteur
Jaap van Duijn (1943) studeerde economie aan de Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam en aan de University of Illinois in de Verenigde Staten, waar hij in 1972 promoveerde. Hij was hoogleraar economie aan de Interfaculteit Bedrijfskunde en buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam. In 1983 trad hij toe tot het bestuur van de Robeco Groep in Rotterdam, waar hij verantwoordelijk was voor de financiële beleggingen. Hij bleef tot aan zijn pensionering in 2005 aan de Robeco Groep verbonden.
Van Duijn schreef elf boeken over economie en was columnist voor *NRC Handelsblad*, het *Algemeen Dagblad* en *Safe*. Sinds 2005 schrijft hij wekelijks een column over economie en beleggen in *De Telegraaf*.

WALBURGPERS

Inleiding

Het Westland

Wat verstaan we onder het Westland? Welke dorpen en buurten vallen er wel onder en welke niet? Sinds de vorming van de gemeente Westland op 1 januari 2004 is die vraag bestuurlijk gezien eenduidig te beantwoorden. De gemeente Westland is ontstaan uit de samenvoeging van de gemeenten Monster, Naaldwijk, 's-Gravenzande, De Lier en Wateringen. Bij die samenvoeging verkreeg Westland ook nog ruim 600 hectare land erbij, als gevolg van een uitruil met Maasland en Schipluiden – die samen de nieuwe gemeente Midden-Delfland gingen vormen – waarbij tuinbouwgrond (o.a. bij de Oudecampsweg en de Noordlierweg) naar Westland ging en Midden-Delfland elders wat hectaren grond ter compensatie kreeg. Voor de fusie van 2004 hadden de vijf Westlandse gemeenten een gezamenlijke oppervlakte van 7.363 hectare, daarna telde de nieuwe gemeente Westland 7.990 hectare.
Van oorsprong is het Westland een streek, niet een bestuurlijk-administratieve regio of een nauwkeurig gedefinieerd rechtsgebied. Er waren dus geen vastgelegde grenzen. De voorlopers van de vijf gemeenten van voor 2004 waren de ambachten, zoals die in de middeleeuwen waren gevormd: Monsterambacht, Naaldwijk, 's-Gravenzande en Zandambacht, De Lier en Wateringen. Hun ontstaan wordt in hoofdstuk 3 beschreven. Dat deze vijf de kern waren van wat het Westland ging heten, is duidelijk. Maar waren er nog meer dorpen die we tot het Westland moeten rekenen?
Om die vraag te beantwoorden moeten we terug in de tijd. De eerst bekende vermelding van de naam 'Westland' is in de bewaard gebleven rekeningboeken van de Abdij van Rijnsburg. In de rekeningen voor het seizoen 1382/1383 staat onder andere genoteerd: '*Item ontfaen van minre vrouen renten in Westlant van den seluen jaer in goeden ghelde.*' Er volgt dan een opsomming van geldbedragen die de abdij ontvangen had. Uit de rekeningen van een jaar eerder blijkt al dat de abdij bezittingen had in Wateringen, 's-Gravenzande, De Lier, Naaldwijk en Monster – dus de vijf Westlandse ambachten – en ook nog eens in Maasland.
Van lang niet alle jaren zijn de rekeningen van Rijnsburg bewaard gebleven, maar ook in 1396, 1397 en 1409 wordt het Westland in de overzichten van ontvangen gelden genoemd. In 1442 wordt een specificatie gegeven van de ambachten die voor de abdij onder 'Westland' vallen: Rijswijk, Haagambacht, Monster, Voorburg, Wateringen, 's-Gravenzande, De Lier, Naaldwijk en Ackersdijk. Een aantal jaren later, in 1445 en 1446, worden ook Vlaardingen, Maasland, Kethel en Delft onder de Westlandse inkomsten opgenomen.
Opvallend is dat de abdij in het rekeningenoverzicht van 1478 bij de uitgaven voor het eerst een onderscheid gaat maken tussen Rijnland, Westland en Delfland. Onder het Westland vallen dan Haagambacht, Rijswijk, Monster, Wateringen en 's-Gravenzande; onder Delfland o.a. De Lier, Maasland, Kethel, Hof van Delft, Dorp, Ackersdijk en Vlaardingen. Een paar jaar later is het onderscheid echter opgeheven en is alles wat voorbij Rijnland ligt weer gewoon Westland. In de laatste jaren waarvan rekeningen bewaard zijn gebleven (1491-1500), worden Delfland en Westland weer afzonderlijk genoemd.
Vanwaar de naam 'Westland'? Tot in de 18e eeuw hanteerden cartografen bij het maken van hun kaarten vaak een zogenaamde 'west-oriëntatie', dat wil zeggen: de bovenkant van de kaart was niet het noorden, maar het westen. De kaarten van Holland van Blaeu en Van Berckenrode zijn er voorbeelden van. Het schilderij 'De soldaat en het lachende meisje' van Johannes Vermeer, geschilderd rond 1657, toont ook zo'n gekantelde kaart van Holland. Ook in het meesterwerk van Nicolaes Kruikius (*Cruquius*), de kaart van het hoogheemraadschap Delfland uit 1712, hebben de overzichtskaart en de deelkaarten nog een west-oriëntatie.
De west-oriëntatie is terug te vinden in veel aardrijkskundige namen. Oosterschelde en Westerschelde zouden eigenlijk Noorderschelde en

Zuiderschelde moeten heten. De Noordzee ligt in het westen, de Zuiderzee lag ten oosten van Holland. In Naaldwijk loopt het Zuideinde naar het oosten en de Prinses Julianastraat, voor 1909 Noordeinde geheten, naar het westen. Het Noordeinde in Den Haag gaat richting het westen, het Westeinde naar het zuiden. In Voorburg gaat het Oosteinde naar het noorden, in Maassluis gaat de Zuidbuurt naar het oosten, enzovoorts, enzovoorts.
Met deze oriëntatie lagen Monster, Naaldwijk en 's-Gravenzande vanuit Rijnsburg bezien in het westen, en vormden ze dus het Westland. Ook vanuit Den Haag, vanaf ongeveer 1300 het regeringscentrum van Holland, lag het Westland dus in het westen. In hoeverre de naam, die de Abdij van Rijnsburg toen al enige tientallen jaren hanteerde, gemeengoed was, is niet bekend, maar op 30 september 1427 richt de graaf van Holland, toen de Bourgondische hertog Filips de Goede, zich in een oorkonde tot de *'gemeynen goeden luden van 's Gravensande, ende anders wt den Westlande dair omtrent.'* Er moesten manschappen gerekruteerd worden die het gebied tegen een mogelijke vijandelijke inval konden verdedigen. Dit was de tijd van de Hoekse en Kabeljauwse twisten, waarin de Hoekse Jacoba van Beieren tegenover de hertog van Bourgondië stond. De oorkonde maakt duidelijk wat met het Westland wordt bedoeld, want de plaatsen waarvan de schouten manschappen moesten leveren, worden met name genoemd: Zandambacht, Naaldwijk, Monster en Monsterambacht, Poeldijk en Wateringen. Dit is dus het Westland van de vijf middeleeuwse ambachtsheerlijkheden, maar dan zonder het grensgeval De Lier.

De west-oriëntatie van kaarten
Tot in de 18e eeuw werden veel kaarten zo getekend dat niet het noorden de bovenkant van de kaart vormde, maar het westen. Veel toponiemen zijn alleen vanuit deze west-oriëntatie te duiden. Op de kaart van Joan Blaeu van Delfland en Schieland uit 1664 ligt Oostvoorne in het oosten van het land van Voorne, terwijl het Westland ten westen van Den Haag ligt. En de Noordzee is inderdaad de Noordzee (Joan Blaeu, Delflandia, Schielandia, etc., Deel III De Nederlanden in de Atlas Maior, 1664, collectie Atlassen uit het Scheepvaartmuseum).

De tekst van de oorkonde van de hertog van Bourgondië van 30 september 1427
'Philips, enz. laten u weten onsen gemeynen goeden luden van 's Gravensande, ende anders wt den Westlande dair omtrent, hoe dat wy by onsen Capiteyn, Tresorier, ende Rade van Hollant om den gemeenen oirbairs wille ene ordinantie overdragen, ende gemaect hebben om uwer alre lyve, ende goede mede te bescutten, ende te besorgen mit Hoiftmans, die dair off besorgers wesen zullen, mit clockenslach, mit beckenslach, ende mit waken, welke oirdinantie wy van enen ygeliken gehouden willen hebben op sulke verbuernisse, ende boeten, als hier na gescreven staen.
Eerst sullen van onser wegen Hoiftmans wezen tot 's Gravensanden, ende in Sandambacht onse Scout aldair, ende tot him twee goede manne, die onse geminde Heer Dirc van Egmonde dair toe schicken sal. Te Naeldwyc Aelbrecht van Naeldwyc, of twee goede manne, die hy dair toe setten sal. Te Monster, ende Monsterambocht onse Scout aldair, ende Aernt uten Campe.
In den Poeldyc Symon, Jacobs zoon; ende ter Wateringe onse Scout aldair mit Geryt, Dircx zoon, ende Willem, Clais zoon, bastairden.
Welke Hoiftmans voirnoemt, elc in horen bedrive voirscreven ordineren, ende schicken zullen van onser wegen clockenslach, beckenslach, ende wake, also him dat nutste, ende oirbarlixte duncken sal tot des lants behoudenisse.
Ontbieden dairomme, ende bevelen allen onsen goeden luden, in den voirscreven Westlande gezeten, Edelen, ende anderen, van wat state dat se syn, ende enen ygeliken bysonder, dat sy sulke ordinantie, alse die Scouten, ende Hoiftmans voirscreven dair op ramen, ende maken zullen, volcomelik houden, ende onderdanichlic volbrengen, sonder enige were dair tegen te doen; want wair yement, die niet ter wake en quame, noch syn wake en hielde, so hem geboden wair, die soude tegen ons verbueren drie pont also dicke, alst geschiede. Ende so wie, als die clocke, of becken geslegen wort, by den Hoiftmans niet en quame, die soude verbueren X. lb. die wy van onsen Bailiu bericht, ende ingewonnen willen hebben, sonder yemande des te verdragen. In oirconde enz. Datum den lesten dach van September, anno XXVII.'

De Kaart van Kruikius
De gebroeders Nicolaes en Jacob Kruikius begonnen in het najaar van 1701 met het uitmeten van Delfland. Na de dood van Jacob in 1706 voltooide Nicolaes het werk in 1710. In 1712 waren de kaarten gereed. De atlas (*Caerte van tHooge Heemraedschap Delflant Anno MDCCXII*) bevat 25 zeer gedetailleerde kaartbladen. Van de hier afgebeelde overzichtskaart, voor het eerst gepubliceerd in 1713, is in 1750 een aangepaste versie verschenen. De landmeter Nicolaes Kruikius heette eigenlijk Nicolaes Kruik, maar latiniseerde zijn naam tot Cruquius, de tot voor enige decennia gebruikelijke naam. Tegenwoordig duiden historici de cartograaf aan als Kruikius. De kaart is hoe dan ook een absoluut meesterwerk en een onvervangbare bron bij onderzoek naar de geschiedenis van het Westland. Ook de kaart van Kruikius heeft overigens een west-oriëntatie (*THooge Heemraedschap van Delflant*, Kruikius, overzichtskaart 1713, collectie Nationaal Archief).

Vanuit Den Haag bezien lag het Westland dus in het westen. Een mooie illustratie van de west-oriëntatie is te vinden in het laatste grote gedicht van Constantijn Huygens, *Cluys-Werck*, dat deze dichter, componist, architect en diplomaat (hij was ook secretaris van prins Frederik Hendrik) in 1683 schreef, toen hij al 87 jaar oud was. Terugblikkend op zijn leven, dicht hij over de wandelingen die vanuit Den Haag gemaakt konden worden. Naar het noorden ging het zeewaarts over de Scheveningseweg, die Huygens nog zelf ontworpen had, '*ten Westen Westland in, ten Oosten na 't geboomt.*' Met dat laatste werd het Haagse Bos bedoeld.
Opvallend genoeg zijn er tussen 1500 en 1700 maar weinig bronnen te vinden waarin de naam 'Westland' voorkomt. Het Westland was geen rechtsgebied of bestuurlijke entiteit, maar gewoon een streek – en het was platteland. De geschiedenis van deze tijd is vooral een geschiedenis van de steden. Het platteland en zijn bewoners worden alleen genoemd als er iets bijzonders aan de hand is. Dat was bijvoorbeeld het geval aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog, toen het Westland gedurende een periode van vijf jaar (1569-1574) af en aan bezet werd door Spaanse troepen. Zo ook in het najaar van 1573, toen de Spanjaarden Leiden belegerden en in de omliggende gebieden, waaronder het onbeschermde Den Haag, troepen hadden ingekwartierd. Die troepen moesten worden voorzien van voedsel en brandstof en om het vervoer tussen Den Haag en het platteland te verbeteren, gelastte de Spaanse bevelhebber Valdez dat er een waterverbinding kwam tussen Den Haag en het '*voirszeyde Westlant in alle de steden ende dorpen aan deze sijde der Maesdijck gelegen.*'
Omdat de oorlogsomstandigheden tot voedselschaarste leidden, voerde de Haagse magistraat maximumprijzen in, waartegen voedsel verkocht mocht worden. In een keur van 21 februari 1574 werd bepaald dat een zak van '*den besten tarruwe, in 't Westlant gewassen*' niet duurder mocht zijn dan 7 carolusguldens en 20 stuivers. Nadat Leiden op 3 oktober ontzet was, dreigden de onder andere in het Westland gelegen Spaanse troepen te gaan muiten. P.C. Hooft beschrijft in zijn *Nederlandsche Historiën* dat Valdez om geld vraagt '*om 't ongedult zyner troepen te streelen; dewyl haar, inzonderheit den Spanjaarden, ingeleeghert tot den Haaghe en de Dorpen van 't Westlandt, niet zeer op hun gemak, 't hooft naa een' nieuwe muitery scheen te hangen.*'
Maar het geld komt te laat en de soldaten slaan als-

nog aan het muiten, in Vlaardingen, Maassluis, Den Haag en alles wat daartussen ligt.
Het Westland was in de 16e eeuw nog een landbouwgebied. Maar een eeuw later, in 1697, is de tuinbouw al zo belangrijk geworden dat in Amsterdam *'de Tuyn-Schuyten dagelijks komende van rondom de Stad ... en Westlanders [ligplaats moeten nemen] op de Oostzijde van de Prince-gracht'*. In 1692 verwijst de arts Theodorus Schoon ook specifiek naar de *'geestlanden in 't Westlant bij den Haegh'*, waar de grond verrijkt wordt met de mest van mensen, hoenders en varkens.
In de *Beschrijvinge van 's Gravenhage* van Gijsbert de Cretser uit 1711 wordt verwezen naar de buitenplaatsen van het Westland: *'noch een goet getal lusthuijzen meer leggen in 't Westland buyten en niet verre van den Hage.'* Ook hier wordt het Westland weer als de streek nabij Den Haag gezien. Wie via het Westeinde Den Haag verliet en doorliep, kwam in het Westland. Bovendien wordt een duidelijke connectie met de tuinbouw gemaakt, iets wat in 18e-eeuwse verwijzingen naar de streek steeds zal terugkomen: het Westland als tuinbouwgebied, en nog later als hét tuinbouwgebied van Nederland.
De 18e eeuw is de eeuw van de Verlichting. Onder de noemer 'natuurlijke historie' verschijnen er uitvoerige beschrijvingen van planten, dieren, natuurkundige verschijnselen, landstreken, enzovoorts. In 1769 publiceert de Leidse natuuronderzoeker Johannes le Francq van Berkhey zijn *Natuurlijke Historie van*

Het Westland in onze atlassen
Geografen hebben altijd precies geweten wat wel en wat niet tot het Westland moest worden gerekend. Het gebied ten zuidoosten van De Lier en Wateringen duidden zij altijd aan als Delfland (tegenwoordig: Midden-Delfland). De kern van het Westland wordt gevormd door Loosduinen, Monster, Poeldijk, 's-Gravenzande, Naaldwijk en Wateringen. De Lier, pal tegen Maaslands grondgebied aangelegen, is eigenlijk al een randgeval (P.R. Bos en C.L. van Balen, *Atlas voor de Volksschool*, bewerkt door J.F. Niermeyer en C.L. van Balen, 1912, J.B. Wolters).

Holland. Na Vlaardingen, Maasland en Maassluis besproken te hebben, trekt hij via de Maasdijk verder richting de kust: '*Langs denzelven [Maasdijk], en in den kring der Duinen, liggen nog verscheide Polders en Plaatzen; waar van de voornaamste zyn die zig naar het vruchtbaar Westland uitstrekken; als het Vorstlyk Hondsholredyk, Zegbroek, Monster, Naaldwyk, het Zand-Ambagt enz. Hier ontmoeten we wel byzonder de stad 's Graavenzande.*'
Vier jaar later, in 1773, verschijnt de *Beschrijving der Vereenigde Nederlanden* van Willem Albert Bachiene, waarin wederom het Westland als tuinbouwcentrum geprezen wordt: '*In het westelijkste gedeelte [van Delfland], gemeenlijk het Westland geheeten, leggen de inwooneren zich zeer toe op het aankweken van boomvruchten; en wel van 't best soort, als persiquen, abrikozen, kersen, peeren enz. welke de Haag, inzonderheid gespijzigt word.*'
De Goudse onderwijzer Johannes Leonardus Terwen publiceert tussen 1858 en 1862 de drie delen van zijn *Koningrijk der Nederlanden*, een uitvoerige beschrijving van alle steden en dorpen in ons land.
Ook Terwen plaatst het Westland ten opzichte van Den Haag: '*Ten Z.W. van 's Gravenhage breidt zich dat gedeelte van Delfland uit, hetwelk de naam van Westland draagt, en gewoonlijk voor het vruchtbaarste gedeelte van Holland gehouden wordt.*' J.F. Jansen (*Ons land en volk*, 1873) zegt het anders, maar bedoelt dezelfde dorpen: '*Een der merkwaardigste gedeelten van Zuid-Holland is het Westland, waaronder verstaan wordt die streek, welke ten Westen van Delft ligt en waartoe de gemeenten Loosduinen, Naaldwijk met Honselaarsdijk, Monster met Poeldijk en Ter Heide en 's Gravesande behoren.*' Wateringen wordt een zin verder ook genoemd, maar De Lier niet.
Dit is ook het Westland van Roelof Schuiling, auteur van de klassieker onder de Nederlandse aardrijkskundeboeken: *Nederland – Handboek der Aardrijkskunde.* Van dit leerboek verschenen tussen 1884 en 1936 zes edities, die alsmaar omvangrijker werden. De zesde editie bestond al uit twee lijvige delen en telde in totaal 1895 pagina's. 'Ten z.w. van Den Haag vindt men het Westland, met zijn

uitgebreide tuinbouw', stelt Schuiling die behalve Loosduinen, 's-Gravenzande, Monster, Poeldijk, Naaldwijk en Wateringen ook De Lier noemt.
De 'definitie' van het Westland is door de eeuwen heen dus vrijwel steeds dezelfde: het Westland is een tuinbouwgebied en in ieder geval behoren Loosduinen, Monster, Poeldijk, 's-Gravenzande, Naaldwijk en Wateringen er toe. De Lier is een randgeval. Dat dorp ligt aan de grens van het Westland en was lange tijd meer op landbouw (o.a. vlasteelt) dan op tuinbouw gericht.
Het heeft lang geduurd voor de naam Westland ook op kaarten en in atlassen verscheen. Tot 1900 zal men vergeefs zoeken. Standaard is dat de kaarten van Holland wel altijd Delfland noemen (en ook de andere grote waterschappen: Rijnland en Schieland), maar nooit het Westland. Hier speelt weer een rol dat het Westland een streek was en geen bestuurlijke entiteit of rechtsgebied. Maar in de *Atlas voor de Volksschool* van P.R. Bos en C.L. van Balen van 1912 staat het Westland op de provinciekaart van Zuid-Holland afgebeeld zoals het hierboven steeds omschreven is, namelijk als de streek ten zuidwesten van Den Haag. De bekende Bosatlas toont het Westland in ieder geval in alle edities die na de Tweede Wereldoorlog zijn verschenen, ook weer op dezelfde plek.
In 1933 woedde in het Westland een hevige discussie over de vorming van één Westlandse gemeente, die zou moeten bestaan uit de bekende vijf: Monster, 's-Gravenzande, Naaldwijk Wateringen en De Lier. Met één in plaats van vijf gemeenten zouden allerlei schaalvoordelen kunnen worden behaald. Samenwerking, toen vaak bedroevend slecht, zou afgedwongen worden. De aanleiding tot de polemiek was de dissertatie uit datzelfde jaar van A.A.A. Verbraeck, die in zijn proefschrift de vorming van één gemeente Westland had bepleit.
Interessant is om te zien wat Verbraeck tot het Westland rekende: Loosduinen (gemeente Den Haag), Monster, inclusief Ter Heijde, Poeldijk en Kwintsheul, 's-Gravenzande, Naaldwijk, inclusief Honselersdijk en Maasdijk, Hoek van Holland, De Lier, Maasland en Sion (gemeente Rijswijk). Maasland behoorde volgens Verbraeck dus wel, maar Schipluiden en Den Hoorn behoorden niet tot

De sluisambachten
De verantwoordelijkheid voor de uitwatering van Delfland via de sluizen berustte bij 'ambachtsbewaarders', acht in het westelijk deel van het hoogheemraadschap en vijf in het oostelijk deel. Deze Delflandse ambachten kwamen niet overeen met de bestuurlijke ambachtsheerlijkheden. De westambachten vormden dus niet het Westland, zoals wel is beweerd. In Maassluis bevonden zich vijf uitwateringssluizen, waarvoor de ambachtsbewaarders Monster, Wateringen, Voorburg, Naaldwijk en Maasland verantwoordelijk waren (fragment Kaart van Kruikius, 1712, collectie Hingman, Nationaal Archief).

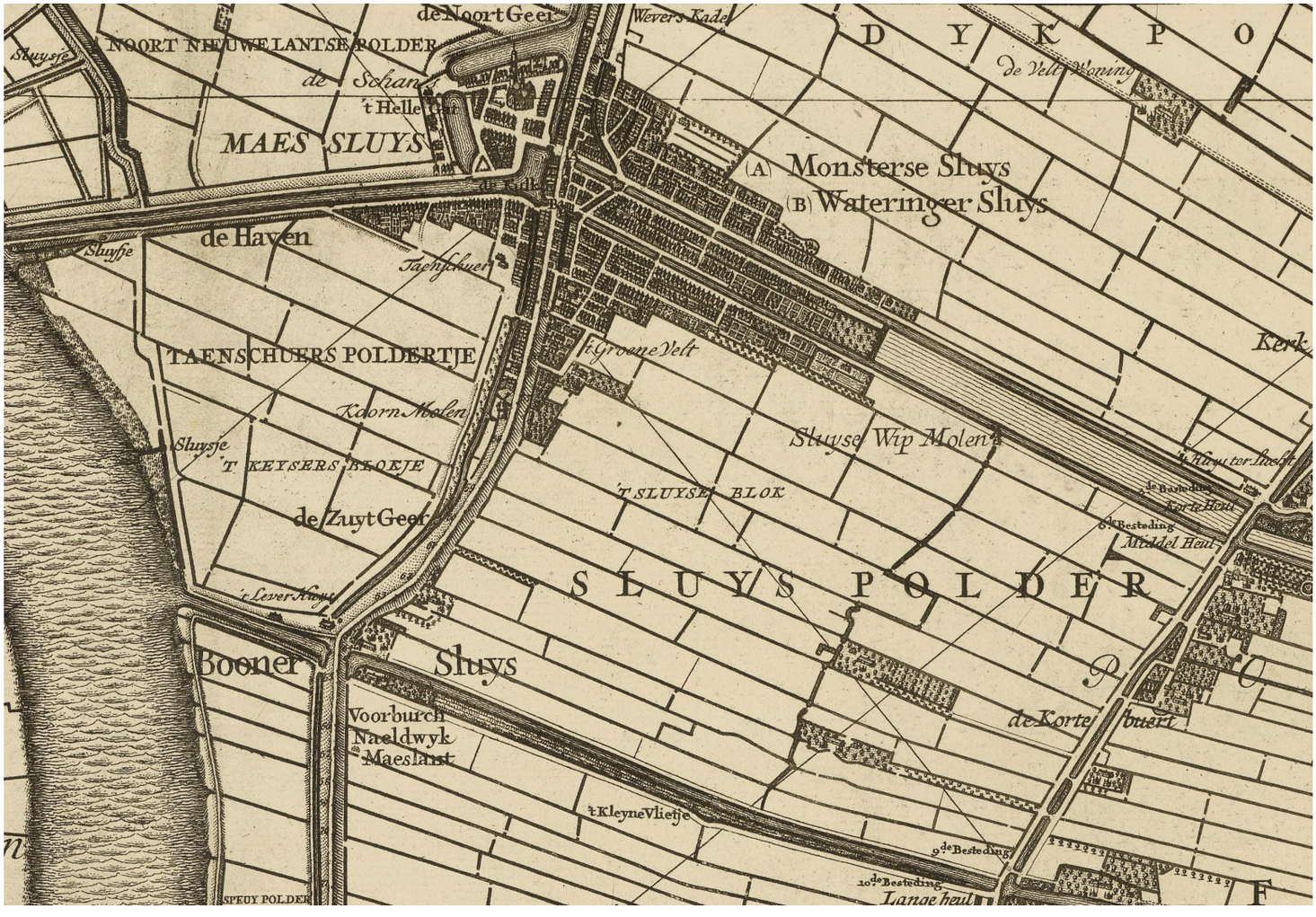

Dwars door Loosduinen
Loosduinen behoorde oorspronkelijk tot Monsterambacht, maar werd in 1276 door Floris V gedeeltelijk afgesplitst en met Eikenduinen bij Haagambacht gevoegd. De nieuwe grens tussen Monsterambacht en Haagambacht werd gevormd door de Lozerlaan (fragment kaart van Delfland van Floris Balthasars, 1611, collectie Hingman, Nationaal Archief).

Scheuelmg.
Vierboot.
Veen Polder
Maenel
SGRAVENHAGHE
Binckhorst.
De Noor
Blottyn
Russische
Den Bur
Polder
Welterbeeck
De Oost Cleyne
Kenduine.
Es-Camps Polder.
Grote Es-Camps
Loosduinen.
de Looser Laen
Polder
Oost Mae
Polder
Polder
Polder
Polder
Polder
Polder
Broucq
Broucq
Seg
Seg
Seg

hadden deze ambachten niets te maken. 's-Gravenzande, Zandambacht en De Lier behoren niet tot de acht Westambachten, maar wel tot het Westland. Andersom waren Rijswijk, Voorburg en Vlaardingen Westambachten, maar niemand rekent ze tot het Westland. Overigens gebruikte het hoogheemraadschap Delfland zelf ook nooit de naam 'Westland' om de acht Westambachten aan te duiden.
Maasland was in Delfland-termen ook een Westambacht, maar bestuurlijk zijn de vijf Westlandse ambachtsheerlijkheden en Maasland altijd gescheiden regio's geweest. Waterstaatkundig zijn ze dat in de beginjaren van Delfland ook geweest. Toen in de 13e eeuw de baljuwschappen als rechtsgebieden werden gevormd, liep het baljuwschap Rijnland door tot aan de Maas, en omvatte het onder meer de ambachten Monster, 's-Gravenzande, Naaldwijk, Wateringen, De Lier, Rijswijk, Voorburg en Haagambacht. Daarnaast was er een afzonderlijk baljuwschap Maasland (*Maselant*) en een baljuwschap Delfland. Deze situatie bestond nog in 1317. Honderd jaar later is het baljuwschap Maasland in dat van Delfland opgenomen. De baljuw van Delfland was toen tevens baljuw van Maasland.
Het Westland, de streek ten zuidwesten van Den Haag, omvat dus de dorpen Loosduinen, Monster, Poeldijk, 's-Gravenzande, Naaldwijk, Honselersdijk, De Lier, Kwintsheul en Wateringen. Anders gezegd: het omvat de vijf middeleeuwse ambachten. De Lier, oorspronkelijk een heel klein, aan de Lee gelegen ambacht, is een grensgeval maar behoort wel tot het Westland.
Loosduinen is een geval apart. Het behoorde oorspronkelijk tot het grote Monsterambacht, maar in 1276 werd door graaf Floris V het noordelijkste deel van dit ambacht afgesplitst en bij Haagambacht gevoegd. De grens tussen beide ambachten liep dwars door Loosduinen, in het verlengde van de Lozerlaan (= 'Loosduinselaan') en Loosduinen werd aldus in tweeën gedeeld. Vanaf dat moment bestond Monsterambacht onder andere uit 'half Loosduinen'. Na de Franse Tijd werd een nieuwe gemeente Loosduinen gevormd, waarmee beide helften als het ware weer verenigd werden, maar op 1 juli 1923 is deze gemeente opgegaan in Den Haag. Geografisch en functioneel gezien (tuinbouw) is Loosduinen echter zonder meer een deel van het Westland. Na de annexatie door Den Haag is Loosduinen geleidelijk aan volgebouwd en is de tuinbouw verdwenen.
Dat de discussie in de jaren dertig over de vorming van één Westlandse gemeente over Monster, 's-Gravenzande, Naaldwijk, De Lier en Wateringen ging, was begrijpelijk, en dat deze zelfde vijf gemeenten in 2004 tot de nieuwe gemeente Westland werden samengevoegd, is ook begrijpelijk, zowel vanuit historisch, geografisch, als economisch perspectief.

Bij dit hoofdstuk gebruikte bronnen:

- Bachiene, W.A. [1773], *Beschrijving der Vereenigde Nederlanden,* Steven van Esveldt en Abraham van Paddenburg, boekverkopers
- Dolk, Th.F.J.A. [1939], *Geschiedenis van het Hoogheemraadschap Delfland*, Martinus Nijhoff
- Francq van Berkey, J. le [1769], *Natuurlijke Historie van Holland*, Yntema en Tieboel
- Hooft, P.C. [1654]], *Nederlandsche Historiën*, Johan van Someren et. al. boekverkoopers (Amsterdam)
- Hüffer, Maria [1951], *Bronnen voor de geschiedenis der Abdij Rijnsburg*, Martinus Nijhoff
- Jansen, J.F. [1873], *Ons land en volk*, Noordhoff
- Mieris, Frans van [1756], *Groot Charterboek der Graaven van Holland van Zeeland en Heeren van Vrieslant*, vierde deel, Pieter van der Eyk (Leiden)
- Prop, G. [1926], *Begin-Atlas van Nederland*, W.J. Thieme & Cie
- Sangers, W.J. [1952], *De ontwikkeling van de Nederlandse tuinbouw (tot het jaar 1930)*, Tjeenk Willink
- Schoon, Theodorus [1692], *Waare oeffening en ontleding der Planten*, Den Haag
- Schuiling, R. [1915], *Nederland – Handboek der Aardrijkskunde*, vijfde druk, Erven J.J. Tijl
- Smit, J. [1922], *Den Haag in den Geuzentijd*, uitgegeven met steun van de Vereeniging "Die Haghe"
- *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden* [1746], deel III, Geïllustreerde beschrijving van 's-Gravenhage, steden en dorpen in Rijnland en Delfland, Tirion, in 1963 bewerkt door C. Postma en opnieuw uitgegeven door de Europese Bibliotheek te Zaltbommel
- Terwen, J.L. [1858], *Het Koningrijk der Nederlanden*, G.B. van Goor, herdruk 1979 B.V. Foresta
- Verbraeck, A.A.A. [1933], *Het Westland: sociografie van een tuinbouwgebied*, J.B. Wolters
- Wilt, C.G.D. de, G.J. Klapwijk, J.D. van Tuyl en A.C. Ruseler [2000], *Delflands kaarten belicht*, Hoogheemraadschap van Delfland, Uitgeverij Verloren
- Winsemius, J.P. [1962], *De zeven ambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland*, W.D. Meinema
- Worp, J.A. [1898], *De gedichten van Constantijn Huygens*, achtste deel 1671-1687, J.B. Wolters